

kott csapatokkal szembeni hiányosságokat. Remek gondolat, hogy a mindent összekutyuló varázsszert itt napszemüvegek helyettesítették: akinek a szeme elé napszemüveget tettek, többé nem a valóságot látta.

Közellenség, Pécs, Ensemble – Fotó: Rende Balázs

A pécsi Ensemble társulat előadása, a *Közellenség* mintha nem is diákszínházi előadás lett volna, sokkal inkább egy működő alternatív társulat munkájának tűnt. Anélkül, hogy szembeállítanám a produkciót a mezőnnyel, kívülállónak éreztem. A Kohlhaas Mihály történetét a lovak szempontjából feldolgozó Tasnádi-dráma teljes színházi apparátussal dolgozó, profi előadás.

Kudella Magdolna

Megrajzolni egy női vonalat

A Pesti Barnabás Gimnázium PBG 12 nevű csoportja a Női vonal – nincs semmi, folyton újra más van című fik-tív pszichodrámaival három díjat nyert az Országos Diákszínházi Találkozón, Dombóváron. Ezüst minősítést művészeti kategóriában, dramaturgiai különdíjat – és a legkevésbé macerás előadás díját a művelődési ház technikusaitól. A Női vonal teremfényben megy, a játékosok egy körben ülnek a nézőkkel, egy pszichodráma csoportfoglalkozás résztvevőiként. Perényi Balázssal, az előadás rendezőtanárával beszélgettem.

– *Hogyan találtátok ezt a témát?*

– Tavaly egy groteszk, stilizált, diákszínházi együttes játékot csináltunk, és most eggyel tovább akartunk lépni. Olyan előadásban gondolkodtunk, ahol ugyanúgy lehetőségük van megkeresni magukat, de mégis szerepből kell hitelesen megszólalniuk, a

külső szöveg belülről tud kerülni. Ez volt az elsődleges szempont. És ehhez jött a női irodalom.

Visszahívtam asszisztensnek egy tavaly végzett diákomat, Jobbágy Katát, akit nagyon tehetségesnek tartok, és tudtam róla, hogy rengeteg úgynevezett női irodalmat olvas. Nekem meg volt egy ilyen heppem, hogy meg kellene ismerkedni ezekkel a szövegekkel.

Kíváncsi voltam, hogy tényleg létezik-e ez a műfaj, hogy női irodalom, és milyen is az. Elkezdünk böszön olvasni. Bódis Krisztát, Erdős Virágot, Gát Annát, és még sorolhatnám. Érdekes, hogy tényleg kitapinthatóan valamilyen ezek a szövegek, szituatívák, adják magukat a színházi feldolgozáshoz. Nem úgy kell elképzelni őket, mint a Nemes Nagy Ágnes-féle érzékeny, apróságokon elidőző lírát. Kőkemény személyes énversek: mi van a pasival, mi van az egyedülléttel, mi van a szexualitással. Szép lassan megtaláltuk azokat a szövegeket, amelyek végül a jelenetek alapját adták...

– *És voltak nagy beszélgetések a pasikról?*

– Voltak, de ebben én nem vettem részt. Azt találtuk ki, hogy Kata beszélget velük, úgy, hogy én nem is tudok róla. Nem ülhetek le velük pasikról dumálni... Hiszen teljesen másként beszélnek a pasikról, ha egymás között vannak. Ez egy külön világ, én sose fogom meg tudni, hogy pontosan milyen.

– *Volt olyan, amin aztán meglepődtél, hogy mit gondolnak, milyenek is a pasik?*

– Nem, ezeknek a beszélgetéseknek nem jött vissza közvetlen az eredménye, és az előadásban különben is egyfajta nőtípusról van szó. A nő mint áldozat, paszszív fél, ezért is kerülnek ezek a nők a pszichodráma csoportba. Persze érdekes lenne előadást csinálni a vampokról is...

Vagy mondjuk második felvonásként megnézni, hogy milyen lenne a férfi-verzió. Ha színházként működne, akkor mindenképpen meg kellene csinálni a párját is. De nem színházként működünk, hanem iskolaként. Tíz lány és egy fiú van a csoportban, az volt a fontos, hogy mindenkinek jó játéklehetőséget tudjunk adni. Itt nekem az a dolgom, hogy negyedikre mindenki olyan szerepet kapjon, amiben megmutathatja magát. Így lett az orvosi rendelő, az egyetlen fiú az orvos és a lányok egy csoportterápia paciensei. Mindenki folyamatosan a színen van.

– *Személyiséghez kerestek szerepet?*

– Anyaghoz társítunk személyiséget. A színjátszó személyiség különben sem feltétlenül azonos a biográfiai énnel. Nem is biztos, hogy fedésben kell lennie a kettőnek. Sokkal fontosabb, hogy legyen valami olyan momentum vagy energia, ami beszippantja őt, és segíti abban, hogy a szöveg mögé tudjon állni. Nagyon direkt nem lehet a választás, mert akkor tocsogni fog az érzélgősségen.

– *A gyerekekkel együtt olvastátok a szöveget, közösen találtátok ki a szerkezetet?*

– Nem. A felkínált versek közül választhattak, hogy olyat mondjanak, amihez közük van, amit szeretnek, de aztán nem mindegyik került bele az előadásba. Nem hiszek abban, hogy közösen lehet szöveget összerakni, ez egy drámapedagógiai mítosz. A dramaturgia egy külső ember munkája, akinek rálátása van az egészre. De olyan része is van a folyamatnak,

amiben én nem veszek részt: az első verziókat nélkülem csinálják. Általában hagyom a csoportjaimat először önállóan dolgozni, mert így sokkal szabadabbak, és olyan dolgokat is észrevesznek, amik nekem esetleg eszembe se jutnának. A lehető legkésőbb lépek be a munkába, mert az rögtön lezár valamit. Főleg egy ilyen anyagnál. Én mondjuk annyira nem is értek a női lélekhez. Ők biztos jobban, mert az övék... Nagyon jó első verziókat csináltak, igazán ráéreztek. Egy csomót meg is tartottam belőlük.

– *Hogy alakult ki aztán az előadás?*

– Az egyik legnehezebb feladat az volt, hogy azok a kortárs versek, amik bekerültek a szövegbe, hogyan szólalhatnak meg vallomásként. Együtt értelmeztük a verseket, beszélgettünk róluk, de semmilyen színészi kérdésbe nem mentünk bele, az elemzések alapján találták ki, hogy hogyan mondják.

Először egy vizsgán játszottuk, ahol külön mentek a versek, meg a jelenetek. Baromi jól működött. Igazi színház volt. Talán ma is hasonló volt a levegő. Ugyanígy teremfényben játszottuk, mint ma, néztem az emberek arcát, különbözően reagáltak, láttam, hogy sokakra hat az előadás. Örültem, hogy ez másokat is érdekel és megérint.

Úgy mentünk tovább aztán, hogy próbáltuk egy valamennyire egységes cselekményszálra felfűzni a jeleneteket, ami tematikusan vagy szimbolikusan végigviszi a női vonalat. Ennek aztán számos olyan pontja lett, ami nem illeszkedett jól, a budapesti zsűri szét is cincálta, és nagyon sok mindenben igazuk volt. Az egy sokkal hosszabb változat volt, mint amit ma láttál, epikusabb, több elágazással, és hiányzott belőle az orvos szerepének az íve. Neki akkor még nem volt meg a története. A budapesti forduló után átírtam, de csak a nagyszerkezeten változtattam, nem kerültek már bele újabb jelenetek. És tényleg élőbbé vált az előadás.

Nagyon boldog voltam, hogy továbbjutottak a döntőbe, és tudtunk még egy kicsit dolgozni rajta. Ők negyedikesek, és féltem, hogy elszáll az előadás, nem lesz már lehetőségem összerakni. Ez egyébként összesen két próbát jelentett, de amikor már megvan, hogy ki mit játszik, csak húzol, jeleneteket cserélsz, vagy behozol még egy motívumot, az már egészen más, mint hogyha valamit alapvetően el kell mozdítani.

– *Az előadásban eredeti, a darabhoz írt zenék szólalnak meg.*

– Nagy szerencsém van, mert mindkét munkahelyemen van olyan kollégám, aki zenét szerez. Kovács Áron és Pap Gábor is csodálatos zenéket írtak már előadásaimhoz.

Itt azt kértem Árontól, hogy olyan modern sanzónokat írjon, amikben van valami disszonancia. És ezt nagyon jó stílusérzéssel meg is csinálta.

Mindig csodálkozom ezeken az embereken, hogy ilyen értékeket, mint ezek a zenék, egyszerűen csak odaadnak, beleolvasztják egy produkcióba. Ez nagy

önzetlenség a részükről, én nem biztos, hogy képes lennék rá. És nincsenek is helyükön kezelve a zenék, az emberek nem tudják eléggé értékelni, hogy nem egy kívülről behozott zene szólal meg, hanem valami, aminek itt van a helye.

– És ők is bent ülnek a próbákban, és ahhoz képest írják meg a zenét?

– Nem, ez is egy mítosz, hogy ott kell ülni, egyútt kell lélegezni, mert csak akkor lehet jó. Mi csak beszélgetünk. Elmondom, mondjuk, hogy kell egy keserű szám, vagy egy olyan, ami a viadálról szól, és elmesélem a helyzetet, amiben megszólal. De az egész nem tudom elmondani, mert olyankor, amikor a

zenék készülnek, még én se látom pontosan, hogy mi lesz. De gyakran meg is fordul a helyzet, és a zene rendez maga köré jeleneteket.

– A diákszínjátszó előadások kapcsán gyakran felmerül a kérdés, hogy pedagógia vagy színház. Melyik hogyan tud megvalósulni ezekben az előadásokban?

– Nagyon bonyolult viszony ez szerintem. Én például nem bírom elviselni, ha valaki alibizik egy előadásban, ha nincs igazi dolga. Ezért sokszor hosszabbak is az előadásaim, akár tíz perccel is, hogy mindenkinek meglegyen a feladata. Ez egy abszolút pedagógiai elv és fölülírja a hatásdramaturgiai szempontot.

Sebők Borbála

Mérték és emberség

A zsűri tagjai az ideai országos találkozón Naszlady Éva színész, rendező, Csetneki Gábor rendező és Bérczes László rendező voltak. A négynapos rendezvény második napján beszélgettünk velük, így természetesen még nem láthattak minden előadást, ezért példáikat is csak az első két nap tapasztalataiból, produkcióinak sorából meríthették.

– Mennyire pedagógiai és mennyire művészeti kérdés számotokra a diákszínjátszás? Milyen szempontokat mérlegeltek, amikor értékelték?

Csetneki Gábor: Igyekszem a mérget nem rájuk bocsátani a gyerekekre. Ez a pedagógiai része. A többi számomra művészeti jellegű történet, noha nagyon fontos pedagógiai vonatkozásai vannak. Nem is annyira magukban az előadásokban, mint inkább a folyamatban, ahogy közösen eljutnak az előadásig a csoportok. Színházterápia. Annak idején fiatalok bűnözőkkel foglalkoztam másfél évig. Zebegényben próbáltunk, aztán a végeredményt megmutattuk közönségnek is. Senki nem szökött meg, senkinek nem lett baja, és baromira élvezték, hogy komolyan vannak véve. Ahogy itt is komolyan vannak véve a diákok.

– Akkor számokra nincs különbség aközött, hogy most egy diákfesztivált értékszel, ahhoz képest, mintha egy felnőttet értékelnél?

Csetneki Gábor: Igazából nem teszek különbséget, hiszen hihetetlen jó gyerekelőadásokat lehetett látni, amelyek – nyilván egyfajta gyerekek által képviselt esztétikában – abszolút állták a versenyt bármelyik felnőtt előadással. Inkább a véleményem találásában van különbség: az ember ügyel arra, hogy mit mond. Azelőtt barbár voltam, és mondtam a dolgaimat, de most már vigyázok, hiszen soha nem lehet tudni, hogy egy szép napon majd kiben születik meg valami új.

Bérczes László: Az eredeti kérdésre azt mondom, hogy tulajdonképpen a világon nem fogsz olyan embert találni – normá-

lis embert, és mi normális emberek vagyunk –, aki válaszként csak az egyiket, tehát a művészetet vagy a pedagógiát választja. Ez elképzelhetetlen. Ebből az következne, hogy ez nem jó kérdés. De természetesen jó kérdés, hiszen minden megszólalásunknál ezzel szembesülünk. Ami engem általában, és itt, a fesztiválon is vezérel, az a mérték. Mint egy belső egyensúly működik ez az emberben, így a hangsúlyokat mindig egy kicsit idebb, meg odébb rakosgatja, attól függően, hogy milyen tekintetekkel találkozunk, vagy mit mondott az előttünk szóló. Lehet, hogy egy-egy megszólalásban az úgynevezett pedagógia válik fajsúlyosabbá, és a művészeti kérdést elnagyolja az ember. Ezt többnyire akkor tesszük, amikor az utóbbi nem valósul meg olyan erővel, mértékkel.

Arra a kérdésre szeretnék még kitérni, hogy másként értékelünk-e vagy sem... Másként is, meg nem is. Másként nézünk ezt itt, mert mást teremtek. A jó minőség, ami itt megvalósul, nem másolja az úgynevezett felnőtt színházat, hanem megteremti a saját minőségét, ami öntörvényű. Öntörvényű, mert olyat nem tud amaz. Bizonyos, hogy tizenhat, tizenhét, tizennyolc éves diákok akkora mesterségbeli tudással nem rendelkezhetnek, mint felnőtt társaik, viszont rendelkeznek valamivel, ami később az emberből elvész, mert ez a világ rendje. Ezért a diákelőadás, ha jó, akkor olyan sajátos minőség, amit később már nem lehet megvalósítani, legfeljebb meg kell próbálni emlékezni, milyenek voltunk valaha. Ez tehát nem „ahhoz képest” ítélet. Persze van aztán, hogy „ahhoz képest” kell beszélni... Nagyon érdekes lehet ez holnap reggel, amikor a Revi-

zorról fogunk beszélgetni. „Ahhoz képest”, hogy pont olyan akar lenni, mint amit a felnőtt színházban látunk, bizony gyengécske...

Naszlady Éva: Hogy teszünk-e különbséget felnőtt és diákelőadás között akkor, amikor nézzük, vagy akkor, amikor véleményt formálunk? Amikor beülök egy előadásra, óhatatlanul előzetes tudással, elvárásokkal csücsülök be, amelyektől mindig igyekszem megszabadulni. Akkor is, ha saját profi kollégáimat nézem, mint ahogy itt is igyekszem, csak itt sokkal könnyebb ezt megtennem, mert nem ismerem ezt a közeget. Én is úgy gondolom, hogy egészen más minőséget tudnak a diákszínjátszó előadások, amikor minőségigé válnak. Tehát az élmény mindenképpen más.

Ez után következik, hogy véleményformáláskor az ember letisztítja magát a zavaró érzelmeitől, és megpróbál segítő véleményt megfogalmazni, hogy a csoportok azzal menjenek tovább, vagy fogadják el abból, ami nekik érdekes. Nekem is energiát ad, ha látok másokat felragyogni, ezért is igyekszem a véleményemet a pozitívumok hangsúlyozásával átadni. Persze nem hagyható el a szakmai rész... Ha az asztalos mester tanítja a kisinast, meg kell mondja, hogy hol rontotta el az inas a széket, mert különben az életben nem fog tudni olyan széket gyártani, amire leülnek az emberek. Úgyhogy a szakmai kegyetlenséget be kell iktatni, csak ne fájjon. Ez a célkitűzésem. Eközben viszont nagyon jó élmény nekem az is – most vagyok először zsűritag egy diákszínjátszó fesztiválon –, hogy a csoportok rettentően rugalmasan fogadják a véleményünket.